RESEARCH FOCUS
xalqaro ilmiy jurnali hamkorligida

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/0910004

QR-kod maqolaning DOI sahifasini ochadi

SAHIFALAR
44–46

TIL
O'zbek

IQTIBOS UCHUN
Shamuratova Nagima Genjemuratovna, Gapparov Furkat Axatovich, Ajiev Alisher Baxtibayevich, Menlimuratova Saxipjamal Jenisbaevna, Omarova Ulday Yusupbay qizi. Saksovulzorlarda salbiy ta'sir ko'rsatayotgan zararli hasharotlarga qarshi olib borilgan monitoring kuzatuv ishlari // «O'zbekiston olima ayollarining mamlakat taraqqiyotiga qo'shayotgan hissasi» mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari (Nukus, 2026-yil 9–10-oktyabr). – Nukus, 2026. – B. 44–46. – DOI: https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/0910004

UDK: 63.632.7.72.727

SAKSOVULZORLARDA SALBIY TA'SIR KO'RSATAYOTGAN ZARARLI HASHAROTLARGA QARSHI OLIB BORILGAN MONITORING KUZATUV ISHLARI

Shamuratova Nagima Genjemuratovna[1]
Gapparov Furkat Axatovich[2]
Ajiev Alisher Baxtibayevich[3]
Menlimuratova Saxipjamal Jenisbaevna[4]
Omarova Ulday Yusupbay qizi[5]

[1]"O'simliklar himoyasi va karantini" kafedrasi boshlig'i, q.x.f.d., professor.
Qoraqolpog'iston qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti
nagima@72 mail.ru
[2]O'simliklar karantini ilmiy tadqiqot instituti katta ilmiy xodim q.x.f.d., professor
O'simliklar karantini ilmiy tadqiqot instituti
furkat_g@mail.ru
[3] Biologiya kafedrasi professori, Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogik instituti d.b.n, professor
Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogik instituti
alishiev72@gmail.com
[4]" O'simliklar himoyasi va karantini" kafedrasi 2 kurs doktorantı.
Qoraqolpog'iston qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti
saxipjamal6556@gmail.ru
[5]" O'simliklar himoyasi va karantini" kafedrasi 4 kurs studenti.
Qoraqolpog'iston qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti
omarovaulday3@gamil.ru

Annotatsiya: Orolqumning Urgu va Surgul hududida yangi barpo etilgan qora va oq saksovullarida rivojlanadigan zararli hasharotlar haqida aniqlandi.

Kalit so'zlar: Orolqum, o'simlik, hasharot, tarqalishi, zararlilik darajasi, turlari, sistematika.

Аннотация: Выявлены вредные насекомые, развивающиеся на вновь созданных черных и белых саксаулах в районах Ургу и Сургуль Аралкума.

Ключевые слова: Аралкум, растение, насекомое, распространение, степень вредоносности, виды, систематика.

Abstract: Harmful insects that develop in newly established black and white saxaul trees in the Urgu and Surgul regions of the Aralkum have been identified.

Keywords: Aralkum, plant, insect, distribution, degree of harmfulness, species, systematics.

Orol dengizi qurishi natijasida yuzaga kelgan ekologik o'zgarishlar Janubiy Orolbo'yi hududida keng maydonlarda cho'llanish jarayonini kuchaytirdi. Shamol eroziyasi, tuproq sho'rlanishi va chang-tuz ko'chishining ortishi hudud agroekotizimlariga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu muammolarni kamaytirish maqsadida keng maydonlarda saksovulzorlar barpo

etilmoqda. Saksovul *(Haloxylon spp.)* cho‘l hududlarini mustahkamlovchi, eroziyaga qarshi samarali hisoblanadi. Yuqoridagi muammoni hal etish yo‘lida hukumat qarorlari asosida muayyan ishlar amalga oshirilmoqda. Prezidentimizning 2017-yil 18-yanvardagi qaroriga muvofiq 2017-2021-yillarda Orolbo‘yi mintaqasini rivojlantirish Davlat dasturi qabul qilindi. Orol dengizi Mo‘ynoq tumani hududida joylashgan qismida bundan 50-60 yil oldin chuqurligi 56 metrlik suv bo‘lgan. Prezidentimiz tashabbusi bilan O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «O‘zbekiston Respublikasida o‘rmon xo‘jaligi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida» 2020-yil 6-oktyabrdagi PQ-4850-son qarori 2-ilova, 6-bandiga muvofiq O‘zbekiston Respublikasida o‘rmon xo‘jaligi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini amalga oshirish bo‘yicha «yo‘l haritasi»da har yili Orol dengizining qurigan tubida o‘rmonzorlar barpo etish chora-tadbirlarini amalga oshirish kabi muhim qarorlar qabul qilinib, amalda ijrosi ta’minlanmoqda, mazkur hududga saksovul ekilib, o‘ziga xos o‘rmonga aylantirish choralari ko‘rilmoqda.

1-jadval. Mo‘ynoq tumani saksovul maydonlarida tarqalgan chigirtkalarning fenologiyasi

	Mart			**Aprel**			**May**			**Iyun**		
	1	**2**	**3**	**1**	**2**	**3**	**1**	**2**	**3**	**1**	**2**	**3**
Saksovul katta bukur chigirtkasi	E	E	E	E	E	E	E L	E L	L	L	L I	I
Saksovul kichik bukur chigirtkasi	E	E	E	E	E	E	E L	E L	L	L	L I	I

E-tuxum davri, L –lichinka davri, I-imago davri.

Kuzatuv jarayonida olib borilgan tadqiqot ishlari tahlil qilinib, aniqlangan ma’lumotlarga qaraganda ushbu yuqoridagi jadvalda ko‘rib turganimizdek, joriy yilning mart va aprel oylari I, II va III dekadalari davomida chigirtka zararkunandalarining vakillari tuxum davrida ekanligi ma’lum bo‘ldi. Ularning joylashuv maydoni bu saksovul o‘simligining tubidagi tuproq va ushbu tuproqlarda ularning tuxum ko‘zachalarining bor ekanligi ma’lum bo‘ldi. May oyining birinchi va ikkinchi dekadalarida havo haroratining asta-sekin ko‘tarilishi sababli chigirtkalarning lichinkalari rivojlanib, tarqala boshlaganligi aniqlandi, uchinchi o‘n kunligida esa zararkunandalarning I va II yoshli lichinkalari rivojlana boshlaganligi va iyun oyining ikkinchi dekadasidan boshlab katta yoshdagi imagolarining rivojlanayotganligi aniqlandi. Ushbu olib borilgan tadqiqot ishlari davomida chigirtka zararkunandasining katta yoshdagi imagolarining ya’ni beshinchi yoshdagi vakillarining tarqalganligi aniqlandi (1 - jadval).

Xulosalar

Surgul hududi asosan Orol dengizi qurigan tubida joylashgan hudud hisoblanadi. Eng birinchi marta saksovul o‘simligini ekish ishlari 2006 yildan boshlangan, ya’ni 2017 yildan oldin saksovul o‘simligi bo‘lgan, lekin kam sonda ekish ishlari olib borilgan. Hozirgi vaqtda Surgul hududida qari va yosh saksovullarni uchratishimiz mumkin. Zararkunandalar ba’zi turlari qari saksovulga

DOI 10.66073/ReFocus-Conf/0910004

zarar bersa, ba'zi turlari yosh saksovullarga zarar berishi aniqlandi. Shu sababli ilmiy tadqiqot ishlarini olib borish jarayonida saksovullarning yoshi ham inobatga olinishi kerakligi ma'lum bo'ldi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Gapparov F.A., Zinaatdinov N.M., Xasanov J.D. Janubiy Orolbo'yi hududida ekologik o'zgarishlar natijasida tarqalib borayotgan chipor (Heteracris adspersa Redt.) zararli chigirtkasi haqida // Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini eksportida o'simliklar karantini va himoyasining o'rni: konferensiya materiallari. – 2025. 162–164– b.

2. Xasanov J.D., Zinatdinov N.M. Orolbo'yi mintaqasida saksovulzorlarning zararkunandalar bilan zararlanishi va ularga qarshi kurash choralarining ahamiyati // Agro kimyo himoya va o'simliklar karantini. – 2025. – № 4 (112). ISSN 2181-8150. 41–42–b.

3. Xo'jayev Sh.T. / Insektitsid, akaritsid, biologik faol moddalar va fungitsidlarni sinash bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar. II nashr. – Toshkent, 2004. – 103-b.

4. Shamuratova N.G. va boshq. / Aral bo'yi aymaqlarında tarqalǵan zıyanlı shegirtkeler boyınsha usınıs. – Impress Media, 2025. 40-b.

DOI 10.66073/ReFocus-Conf/0910004